

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

97/228

MAJ, Jerzy: Komputeryzacja bibliotek: atrybut czy koncepcja funkcjonalna? = Bibliotekarz. 1996. 10.no. 2-8.p. Bibliogr. 13 tétel.

A könyvtárak számítógépesítése: attribútum vagy funkcionális koncepció?

Számítógépesítés

Steven Harnad az információk gyűjtése, rögzítése, keresése és rendelkezésre bocsátása terén napjainkra kialakult helyzetet „post Gutenberg galaxy”-ként jellemezte. A legfejlettebb országokban a fejlődés olyannyira gyors ütemű, hogy a teljes szövegű archívumok életre hívása került napirendre. A könyvtárak korábbi számítógépesítését, illetve annak módjait és céljait egyszerűen „hagyományos könyvtári számítógépesítés”-nek nevezik.

A legutóbbi néhány évben a lengyel könyvtárak számítógépi berendezésekkel való ellátása ugyancsak felgyorsult. Három éve kb. 200, két éve pedig már 400 könyvtár birtokolt számítógépet. 1995-ben 800-850-re emelkedett az ilyen könyvtárak száma. 2000-re valószínűleg nem lesz olyan valamirevaló lengyel könyvtár, amely ne volna ellátva ezzel a technikával.

A lengyel szakirodalom ugyancsak mind intenzívebben foglalkozik a könyvtári számítógépesítés kérdéseivel. A 80-as évek elején évente néhány, végén néhány tucat volt az e témakörben megjelent cikkek-tanulmányok száma. 1995-ben – az előzőekhez képest jóval számo-

sabb – legalább 150 írás taglalta a számítógépesítési tennivalókat. (A szerző cikkének második felében meglehetősen bőven idéz ebből a szakirodalomból, mégpedig hol egyetértve, hol megvitathozva vele.)

Az elmondottak nyomán a felületes szakember azt hihetné, hogy az ország könyvtárügye sikeresen hozza be eddigi elmaradásait. Ez azonban már csak azért sem áll, mivel a könyvtárak jelentős hányada a rendelkezésére álló 5-6 éves berendezésekkel hovatovább a „szekunder ana-komputerizmus” állapotába kerül.

A könyvtári számítógépesítés lengyelországi alakulását még az alábbiak jellemzik, illetve határozzák meg:

1.) Sokan a berendezések, a programellátottság és az illetékes szakemberek hiányosságait emlegetik, amikor a balsikerek miatt mentegőzésre kényszerülnek.

2.) A számítógépesítési kezdeményezések terén autarkia és koordinátlanság uralkodik.

3.) A minél hatékonyabb alkalmazásra való törekvést „kivagyiság” és hencegés helyettesíti.

4.) A számítógépes technológiát a régi munkamozzanatokhoz és -folyamatokhoz „idomítják”, aminek következtében sorra-rendre elmaradnak a szervezeti változtatások és az elvárható teljesítmények.

A szerző szerint ez a helyzet mindaddig fennmarad, amíg nem alakul ki egy olyan szervezet, amelynek egyfelől kötelessége, másfelől felhatalmazása (és elszántsága) is van a könyvtári számítógépesítés kívánatos mederbe tereléséhez. Ilyen szervezetként lehetne létrehozni azt az állami könyvtárügyi ügynökséget, amelyre az új könyvtári törvény tervezete tesz javaslatot.

(Futala Tibor)

97/229

GÓRNY, Mirosław – JAZDON, Artur: Wykorzystanie techniki informatycznej w polskich bibliotekach naukowych = Prz.Bibl. 64.rocz. 1996. 2/3.no. 133-141.p.

Res. angol nyelven

Az információs technika hasznosítása a lengyel tudományos könyvtárakban

Felmérés [forma]; Számítógépesítés; Tudományos és szakkönyvtárak

A lengyel tudományterjesztő alapítvány égisze alatt 1995-ben 179 tudományos könyvtárhoz juttattak el egy, az információs technika hasznosítását tudakoló kérdőívet, amelyet – kitöltve – 125 könyvtár küldött vissza a felmérést végzőknek. A résztvevő könyvtárak között volt 8 egyetemi, 12 műegyetemi, 9 pedagógiai főiskolai, 8 orvosegyetemi, 6 zeneakadémiai, 5 testnevelési főiskolai, 2 közgazdasági egyetemi és 1 képzőművészeti főiskolai, továbbá 11 tudományos közművelődési (Lengyelországban, akár csak nálunk, a legkiválóbb közművelődési könyvtár kaphat tudományos címet), 53 akadémiai intézeti és 5 egyéb országos szakkönyvtár.

A felmérés eredményei a következők: általában elmondható, hogy a felsőoktatási intézmények könyvtárai máris a számítógépesítés kelles közepén vannak, vagy a legközelebbi időben kezdenek hozzá megvalósításához. Esetükben a nagy és integrált könyvtári rendszerekről van szó. Minden arra mutat, hogy 1998 és 1999 folyamán e könyvtárak meghatározó többsége már maga mögött tudhatja a számítógépesítést. Viszont továbbra is problematikus lesz a katalógusok retrokonverziója, s így a számítógépesítés előnyeit még kevéssé lehet érzékelni. A retrokonverzió végrehajtásában a vezető szerepet a nemzeti könyvtárakon kívül a központi szakkönyvtáraknak kell játszaniuk. Egyelőre e tekintetben szervezési és finanszírozási problémák fordulnak elő.

Sokkal rosszabb a helyzet a kis szakkönyvtárakban, ahol túlnyomórészt nincs semmiféle számítógép, sőt még hozzáférési lehetőség se más számítógépekhez. E könyvtárak körében arra kell törekedni, hogy lehetővé váljék számukra a lengyel és a nemzetközi adatbázisok használata. Pénzhiány miatt ez a követelmény is csak vontatva fog teljesülni. Természetesen azokban a szakkönyvtárakban, ahol az állomány egyedien értékes, többre van szükség. Nevezetesen a retrokonverzióba történő bekapcsolódásra. (Az ilyen szakkönyvtárak száma azonban viszonylag alacsony.)

Ami a lengyel könyvtárak nemzetközi adatbázis-használatát illeti: a felmérés kimutatta, hogy a kereskedelmi adatbázisok iránt alig-alig tapasztalható részükről érdeklődés.

Összegezve elmondható, hogy noha a lengyel könyvtárak technikai vonatkozásokban meglehetősen jól állnak a számítógépesítés terén, komoly aggodalomra ad okot azonban az, hogy hiányoznak a használatba vételt optimalizáló programok. Az információs technika könyvtári jelenléte ui. még korántsem jelent integrált könyvtári rendszereket, mivel ezeknek része kell legyen a számítógépi hordozóra rögzített információkészlet, illetve a könyvtárközi együttműködés az állománygyarapításban és -feldolgozásban, a könyvtárközi kölcsönzésben és dokumentumokkal való ellátásban. Az említett komponensek optimális egyesítése elmélyült tanulmányokat és elemzéseket tesz szükségessé. Azok az idők már régen elmúltak, amikor egy-egy számítógép könyvtári jelenléte önmagában is rendkívül progresszív dolognak számított.

(Futala Tibor)

Könyvtárépítés, -berendezés

Lásd 141

Számítógépes könyvtári rendszerek

97/230

LLOYD-WILLIAMS, Michael – GRANT, Helen: System migration in an academic library: an intra-vendor experience = New Rev.Inf.Lib.Res. 1.vol. 1995. 39-56.p. Bibliogr.

A számítógépes rendszer lecserélése egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Integrált gépi rendszer; Szoftverválasztás

Az 1993/94-es tanévben egy felsőoktatási könyvtár – a cikkben nem nevezik meg – integ-

rált könyvtári rendszerét másik rendszerre cserélte.

A rendszerek cseréje a szakirodalom szerint négy-öt évente esedékes, tehát gyakorlatilag folyamatosan zajlik. A rendszercsere jelentheti: 1. a meglévő rendszer korszerűsítését, 2. új rendszer vásárlását új forgalmazótól, 3. új rendszer vásárlását az előző rendszer forgalmazójától. A cikkben szereplő könyvtár – szokatlan módon, a szakirodalom tanúsága szerint elsőként – a harmadik megoldást választotta: ugyanannak a forgalmazónak egy újonnan kifejlesztett másik termékét vásárolta meg.

A rendszercserét alaposan meg kell tervezni. Az első automatizálási projektben már tapasztalatokat szerzett munkacsoportot célszerű megbízni a második projekt felügyeletével.

A használókat különböző formákban értesíteni kell a változásokról (ünnepélyes átadás, szereplés a hírekben, plakátok stb.), „átképzésükre” is sort kell keríteni mind a könyvtárhasználati ismeretek csoportos oktatása, mind az egyéni tanácsadás keretében. Rendkívül fontos a könyvtárosok közötti gyakori, formális és informális kommunikáció.

Ehhez szorosan kapcsolódik az átállási folyamat során hozott, elvi és gyakorlati döntések szisztematikus dokumentálása, amely a későbbiekben igen hasznos eszköze lesz majd mind a vezetésnek, mind a rendszerrel naponta dolgozó könyvtárosoknak.

Az áttérést több lépésben szokták megszervezni. A tapasztalatok szerint célszerű ütemtervet készíteni, de azt előre nem látható problémák (a szoftver késlekedése, az adatok betöltésének nehézségei stb.) miatt rendszerint nem lehet betartani.

A második rendszerre való áttérés a könyvtárosok és a használók számára egyaránt könnyebb, mint az első rendszer beszerzése és üzembe helyezése. Rendelkezésükre áll már megfelelő adatbázis, jobban meg tudják ítélni a rendszer funkcióit, reálisabban meg tudják fogalmazni igényeiket, ki tudják választani a megfelelő forgalmazót, előnyösebb szerződést kötni vele.

A vizsgált könyvtár 6000 nappali tagozatos és 4000 egyéb hallgatót szolgál ki, 175 ezer kötetes könyvvállománnyal, ezer előfizetett folyóirattal, 500 olvasói hellyel rendelkezik. Előző integ-

rált rendszerét a 80-as évek közepén helyezte üzembe. Ennek alapvető hátránya a későbbiekben az lett, hogy nem tudott kapcsolódni az egyetemi hálózat más rendszereihez, emellett nem szolgáltatott elegendő vezetési információt. A beszerzésre kiválasztott új rendszer funkciói megfelelnek egy kiérlelt termékéinek, megjelenése jelentősen eltér a régi rendszerétől (ablakok, legördülő menük, funkcióbillentyűk, egyszerű átváltás a modulok között, help a képernyőn).

A könyvtárosok 367 pontos listát állítottak össze a követelményekről a rendszer kiválasztásához. A két fős team az előzetes válogatás után végül három rendszert vett komolyan szemügyre. Az új rendszer mellett szóló érvek: a legtöbb funkcióra képes, középtávon a legjobb kilátásokat ígéri, legolcsóbb a szoftvere, a legrugalmasabb megvalósítást kínálja, valamint folyamatoságot (ami különösen a katalogizálás és a kapcsolattartás területén fontos).

Maga az áttérés sok stresszel járó időszak volt. Az olvasói katalógust kis időre ki kellett vonni a használatból, a kölcsönzéseket is korlátozni kellett, át kellett ütemezni a terveket. Kilenc hónappal az üzembe helyezés után, a cikk írásakor még mindig sok a teendő.

A régi és az új rendszert egyaránt ismerő beosztott könyvtárosokkal interjúkat készítettek a tapasztalatokról. Az új rendszerre való áttérés mellett volt a megkérdezettek 38%-a; 24% először a régi rendszert kedvelte jobban, majd egyre jobban megkedvelte az újat; 5% kitartott a régi rendszer mellett, 33% egyformán kedvelte mindkettőt.

43%-nak voltak reális várakozásai, 48%-nak irreális, 9%-nak reális és irreális elképzelései egyaránt az új rendszerrel kapcsolatban. Az áttérés folyamatával kapcsolatban ugyanezek az arányok: 30, 60 és 10%.

Az áttérés indokait a következőkben látták: a régi rendszer elavult (58%), új, hatékonyabb, rugalmasabb rendszer beszerzése vált szükségessé (14%), 28% szerint politikai illetve pénzügyi indokok voltak a háttérben.

Az áttérés négy legfontosabb vezetési teendőjét a képzésben, a kommunikációban, a dokumentációban és a használók tájékoztatásában látták. A személyzet különösen a kommunikációt és a használók tájékoztatását tartotta igen fontosnak. A képzés minőségét külön is értékelték.

Ezzel a megkérdezettek 76%-a volt elégedett. Korábbi tapasztalatait az integrált rendszerek kezelésében 62% találta értékesnek, 14% nem tartotta hasznosnak.

86% egyáltalán nem tartotta előnyösnek, hogy ugyanannak a forgalmazónak a régi és új rendszeréről volt szó. Elsőként vették használatba az illető rendszert, ezért felvetődött, hogy a rendszer esetleg tökéletlen vagy még nem próbálták ki. Az azonos forgalmazó mellett szól a kialakult munkakapcsolat, a munkafolyamat ismerete stb.

A könyvtár tapasztalataira a szerzők szerint másoknak is érdemes támaszkodniuk; tömör ajánlásukat a cikk végén közlik az átállás lépései szerinti bontásban.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 190, 221

Számítógép-szoftver

97/231

MIKA, Jiří: Co s datábázami CDS/ISIS? Tip pro bibliografy = Čtenář. 48.roč. 1996. 10.no. 356-357.p.

Mi legyen a CDS/ISIS adatbázisokkal? Ötlet a bibliográfusok számára

Adatbázis; Szoftver

Ma, a korszerű integrált rendszerek korában a CDS/ISIS „szoftver-nagyapának” számít. Jól strukturált adatbázisból egy gyakorlott kereső az ISIS keresőnyelvével segítségével gyorsan és pontosan a keresett információhoz juthat, de az átlagos használó számára a keresőnyelv bonyolult.

A keresés megkönnyíthető az adatbázisnak hipertext-dokumentummá történő átalakításával. Ezt a feladatot oldja meg a prágai 5D cég SuperText nevű szoftvere. A szoftver a CDS/ISIS erősen strukturált rendszerét úgy őrzi meg, hogy az adatokat ún. fejezetekbe rendezi. A fejezet többé-kevésbé szervezett szöveg. A program a fejezetekbe foglalt adatok között kapcsolatokat tud

létrehozni, ezzel enyhíti az ISIS-nek azt a fogyatékoságát, hogy csak egyetlen adattáblával dolgozik, és nem képes az adatokat a jellegük szerint külön-külön táblában kezelni.

Az ISIS-adatbázis konverziója a SuperText-be – megfelelő előkészítés után – automatikusan zajlik. Az előkészítés két tevékenységet jelent: a hipertext-dokumentum megtervezését, illetve az adatellenőrzés és az ISIS-formátum megtervezését.

A hipertext-dokumentumban minden egyes ISIS-rekordból egy-egy fejezet lesz, a fejezet elnevezése lehet például a bibliográfiai rekord címfeje, kiegészítve a rekord azonosítójával. Ez az elnevezés kulcsszó lesz a hipertext-dokumentumban, amelyre a dokumentum egyéb helyeiről lehet utalni. A fejezet felépítése követheti a hagyományos bibliográfiai rekordok megjelenítését, de az egyes adatokat a fejezetben azonosítók („mezőnevek”) is bevezethetik. Mivel a SuperText szöveges adatokat vár, az ISIS-adatbázisból nyomtatási formátumban kell az adatokat a konverzióra előkészíteni.

Az adatbevitel továbbra is az ISIS-ben folyik, a keresést és a találatok megjelenítését viszont a hipertext-dokumentum biztosítja, és „barátságosabbá” teheti az ISIS-adatbázisokat.

(Rác Ágnes)

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

97/232

KRÖTZSCH, Jana: Zur gegenwärtigen Situation und Entwicklung des russischen Buchmarktes = Bibl.für Alle. 13.Jg. 1996. 4.no. 3-9.p.